

Dofinansowano ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach

Treści zawarte w publikacji nie stanowią oficjalnego stanowiska organów Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Ochrona wymierających gatunków na Śląsku

Śląska przyroda pod ochroną

Zajmujące powierzchnię 12 333 km² województwo śląskie należy do najcenniejszych pod względem przyrodniczym regionów Polski. Jego lesistość szacowana jest na ok. 32 proc., czyli więcej niż dla całego kraju (poniżej 30 proc.). Mimo opinii o silnym przekształceniu Śląska przez człowieka świat roślin, grzybów i zwierząt jest tu różnorodny. Co więcej, specyfika śląskiej przyrody polega na tym, że w ogromnej liczbie przypadków jej walory przyrodnicze i krajobrazowe wynikają z przeszłej gospodarki człowieka. Przykładami są chociażby rezerwat przyrody Łęczczak i obszar Doliny Górnej Wisły, które są ostoją dla wielu gatunków ptaków dzięki powstałym w średniowieczu stawom hodowlanym.

Najcenniejsze występujące na Śląsku gatunki, siedliska i elementy przyrody nieożywionej objęto ochroną prawną, tworząc wydzielone obszary – w województwie położonych jest osiem parków krajobrazowych, 65 rezerwatów przyrody, 13 obszarów chronionego krajobrazu oraz 20 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Ustanowiono też wiele mniejszych form ochrony przyrody, jak użytki ekologiczne (81 obszarów) czy ponad 1500 pomników przyrody. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej 41 obszarów zostało włączonych do sieci Natura 2000. Łącznie tereny objęte ochroną prawną stanowią około 22 proc. powierzchni całego województwa.

W charakterystycznych dla Śląska ekosystemach – rzekach i ich dolinach, rozległych kompleksach leśnych, zbiornikach wodnych oraz łąkach i polach – zamieszkują specyficzne gatunki zwierząt. Są to m.in.: suseł moregowany, ślimak austriacki, remiz, dzięcioł syryjski i podkowiec mały. Dla wielu gatunków południowych Brama Morawska stanowi naturalny szlak migracji na tereny Polski. Zróżnicowana pod względem wysokości rzeźba terenu województwa sprawia, że występują tu nizinne, górskie i niżowo-górskie gatunki ptaków i gadów. Również na terenach dotkniętych antropopresją powstają rzadkie układy przyrodnicze, co wbrew obiegowym opiniom czyni Śląsk obszarem cennym przyrodniczo.

Gospodarcza działalność człowieka musiała oczywiście wyrzucić także negatywny wpływ na środowisko Śląska. W ciągu ostatnich 200 lat skutek intensyfikacji rolnictwa i leśnictwa, rozwoju przemysłu, melioracji odwadniających, rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej oraz urbanizacji wyginęła znaczna część gatunków flory i fauny. Władze województwa we współpracy ze szczeblem centralnym, instytucjami unijnymi i podmiotami lokalnymi prowadzą liczne działania w ochronie środowiska. Działają one na ochronę bierną, czyli zachowanie dotychczasowego stanu posiadania, i na czynną – polegającą na odtworzeniu siedlisk i całych ekosystemów. Najbardziej znaczącymi grupami zwierząt w ochronie przyrody województwa śląskiego są ptaki i nietoperze oraz płazy, gady i bezkręgowce.

Zjawisko wymierania gatunków na Śląsku w związku ze zmniejszaniem liczby stanowisk oraz liczebności populacji obserwuje się zarówno w odniesieniu do grzybów i porostów, świata roślin, jak i różnych rodzajów zwierząt. Przez ostatnie 100 lat wymarło 82 gatunków porostów i grzybów naporostowych, 5 gatunków wątrobowców, 25 gatunków mchów i 71 gatunków roślin naczyniowych. 142 gatunki

chrząszczy uznano za prawdopodobnie wymarłe i nie potwierdzono ich występowania, natomiast 57 uznano za krytycznie zagrożone. Zanik roślin dostarczających pokarm spowodował zagrożenie 17 gatunków motyli dziennych, z tych samych przyczyn zagrożenie ważek w województwie śląskim jest kilkukrotnie wyższe w porównaniu z resztą Polski. Zmiany w środowiskach wodnych (wysychanie, eutrofizacja) wystawiają na ryzyko małże, ryby i minogi. Głównymi przyczynami wymierania tych gatunków są przegradzanie rzek progami i zaporami, a także nadmierna eksploatacja rybacka.

ŚLĄSKI CHOMIK EUROPEJSKI

Dzika odmiana uwielbianego przez dzieci zwierzątka domowego – chomik europejski – od 1995 roku podlega ochronie jako gatunek parasolowy. Oznacza to, że jego ochrona służy zachowaniu innych aspektów przyrody i innych gatunków roślin i zwierząt. W województwie śląskim populacja tego gryzonia występuje na obszarach Jaworzna, Sosnowca, Będzina, Siemianowic Śląskich i Piekarska Śląskich. W Jaworznie podjęto działania, by nie dopuścić do zniknięcia tego pożytecznego gatunku. Od 2010 roku obserwuje się ciągły spadek liczebności populacji – jej stan określono jako zły. Dodatkowo chomiki z Jaworzna i okolic są odizolowane od innych górnośląskich populacji, a w mieście zamieszkują pola oddzielone nieużytkami, wskutek czego zmniejszyła się genetyczna różnorodność populacji, zagrażająca istnieniu gatunku.

We współpracy z pracownikami gminy Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach przygotował projekt, który obejmuje badania genetyczne chomika europejskiego zamieszkującego obszar Jaworzna, utrzymanie pól uprawnych, zajęcia w szkołach oraz spotkania z rolnikami i promocję. Do tej pory ochronę chomików europejskich w Jaworznie Fundusz dofinansował kwotą 32 999 złotych, a w najbliższych latach przeznaczy na ten cel 194 tys. złotych dotacji. WFOŚiGW zwraca uwagę, że chomik europejski jest objęty krajowymi i międzynarodowymi aktami prawnymi uznającymi ten gatunek za ściśle chroniony. Na podstawie stworzonego w ramach badań genetycznych modelu wskazano, że jaworznińska populacja chomika europejskiego wyginie w ciągu 11–28 lat, jeśli nie zasili się jej osobnikami z innego rejonu, np. z Przybyszowa lub z silniejszych populacji z Czech.

DZIK JEST DZIKI, DZIK JEST LICZNY

W listopadzie w związku z zagrożeniem występowania afrykańskiego pomoru świń (ASF) na terenie obwodów łowieckich w całej Polsce 85 tys. pracowników Lasów Państwowych, leśnych i myśliwych przeprowadziło inwentaryzację dzików. Naliczono 144 tys. odyńców, loch i warchlaków, co przekłada się na 0,5 sztuki na kilometr kwadratowy. Najmniej dzików żyje w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych Warszawa (3344 szt.) i RDLP Kraków (3902 szt.), za to najliczniej występują w RDLP Katowice (12 746) oraz RDLP Olsztyn (12 728). W katowickich lasach i na fragmentach wielkopowierzchniowych upraw kukurydzy licząno dziki metodą tyralierzy – część osób szła ławą, zmuszając zwierzyne do przemieszczania się w kierunku

W województwie śląskim zagęszczenie populacji dzika wynosi 0,63 sztuki na kilometr kwadratowy (więcej niż w całym kraju - 0,5 szt./kilometr)

ustawionych co kilkadziesiąt metrów obserwatorów. W czasie tygodniowej akcji w katowickie lasy ruszyło 7,5 tys. osób, które wykryły 12 tys. sztuk dzików – zagęszczeniu 0,63/kilometr kwadratowy obwodu łowieckiego. Wielkość populacji dzika rośnie od 2008 roku, kiedy zaniechano ich odstrzału.

STRATEGIA OCHRONNA

Po długich konsultacjach prowadzonych przez urzędników i ekspertów Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska z organizacjami pozarządowymi i uczelniami ogłoszono strategię ochrony przyrody województwa śląskiego, która określa m.in. organizację i funkcjonowanie systemu ochrony przyrody w regionie przez najbliższe 20 lat.

180-stronicowy dokument zawiera m.in. diagnozę i prognozę stanu przyrody, priorytety kierunków jej ochrony, a także cele, projekty i przedsięwzięcia do zrealizowania w perspektywie krótkoterminowej (do 2020 roku) lub dalszej. Zgodnie ze słowami zamieszczonymi w dokumencie województwo śląskie ma być: „miejscem o wyróżniających walorach krajobrazowych i przyrodniczych, w którym bogactwo zasobów, użytkowane w sposób zrównoważony i skutecznie chronione, stworzy lepszą jakość życia i zdrowia człowieka” i „regionem zrównoważonego rozwoju, w którym wysoka świadomość przyrodnicza mieszkańców przyczyni się do utrwalenia nowego wizerunku województwa śląskiego”.

WFOŚiGW w Katowicach Działania Funduszu w 2016 roku

W mijającym roku WFOŚiGW w Katowicach wspierał osiągnięcie długoterminowych celów środowiskowych województwa śląskiego, dofinansowując realizację przedsięwzięć priorytetowych. Jednym z nich jest ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi, która ma przywrócić wysoką jakość wód powierzchniowych oraz chronić jakość wód podziemnych. Fundusz dofinansował kwotą 1,5 mln złotych inwestycję realizującą ten cel – Stację Uzdatniania Wody w Suminie. Otwarty 17 listopada zakład dostarczy mieszkańcom sołectw Sumina, Lyski i Bogunice wystarczającą ilość wody na zaspokojenie potrzeb życiowych i gospodarczych.

Ważną częścią działalności Funduszu jest edukacja ekologiczna oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju. Przykładem aktywności

WFOŚiGW w Katowicach w tej dziedzinie jest konkurs Zielona Pracownia 2016, w którym 28 śląskich szkół-finalistów utworzyło funkcjonalne ekopracownie na potrzeby nauk przyrodniczych, biologicznych, ekologicznych, geograficznych, chemiczno-fizycznych czy geologicznych. Na konkurs wpłynęło 100 wniosków, a 28 z nich uzyskało dotację do kwoty łącznie 782 686,84 złotych.

Pozostałe obszary priorytetowe Funduszu w 2016 roku, które realizowały cel systematycznej i trwałej poprawy stanu środowiska w województwie śląskim i zachowanie na jego obszarze terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, to gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi, ochrona atmosfery, ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów, zapobieganie poważnym awariom, zarządzanie środowiskowe w regionie i profilaktyka zdrowotna.